

Čtenářství a knihovny do konce 16. století

VI. Knihovny v českých zemích v 1500-1620

Lenka Veselá

Kulturně-ekonomický kontext

- školství a vzdělání
 - síť partikulárních škol, univerzity
 - studentská peregrinace
- ekonomický rozvoj
 - rozvoj obchodu
 - informační síť (poštovníctví)
- potřeba osobní reprezentace
- rozvoj knihtisku

Knihhtisk a knižní obchod

- v českých knihovnách výrazně převládal **import** ze zahraničí, česká produkce jen doplňkovou roli
 - německý knižní trh (Lipsko, Norimberk, později Frankfurt)
 - rakouský knižní trh (Linec a Vídeň)
 - přímé nákupy v zahraničí (cesty)
- sekundární trh (rukopisy, starší knihy, zejména inkunábule)
- druhotná **rukopisná kultura**
- **cenura** od 1548 řešila i dovoz knih

Finanční nákladnost

- ceny zapsané v knihách, v pozůstalostních inventářích, účtech, výjimečně v katalogích
- cena mezi 10 krejcarů a 3 zlatými
- vazba knih výrazně zvyšovala cenu
- běžný a dostupný artefakt s výjimkou luxusních exemplářů

Ann.	A.	form.	Valor.
	<i>ALMADEL Arabis liber magicus manu mea scriptus, De Raziele Spiritu praeceptore Adami iam lapsi.</i>	f.	10 0.
	<i>ALPHABETIVM Martis pro tyrone pedestrij. Jacobi von Wallfausen. Vide lit. W.</i>	7.	
1519.	<i>ALSAHARANII in prisco Arabum Conuentu Medicorum facile principis, vulgo Aacararij, Liber Theoricae nec non practicae, iam summa diligentia & cura depromptus in lucem, Impensis Sibesmundi Grimmii, Et Marci Winsing medici Auguste Vindelicor. Cum Hieronymi Tragi Herbario, in corio albo por.</i>	f.	0.
1512.	<i>Ioh: PERRASTEDI sistema physica harmonica libelli quatuor. in corio ovillo rubro v. Viridi.</i>	12.	1. 6.
1513.	<i>Etiusd. Methodus admirandorum Mathematicorum.</i>	12.	0. 0.
1513.	<i>Mathematici appendis, Cu praecedentibus uno Volum.</i>	12.	0. 0.
	<i>Petri ALONSI Navigatio ad terras incognitas</i>		

I. Knihovny církevní

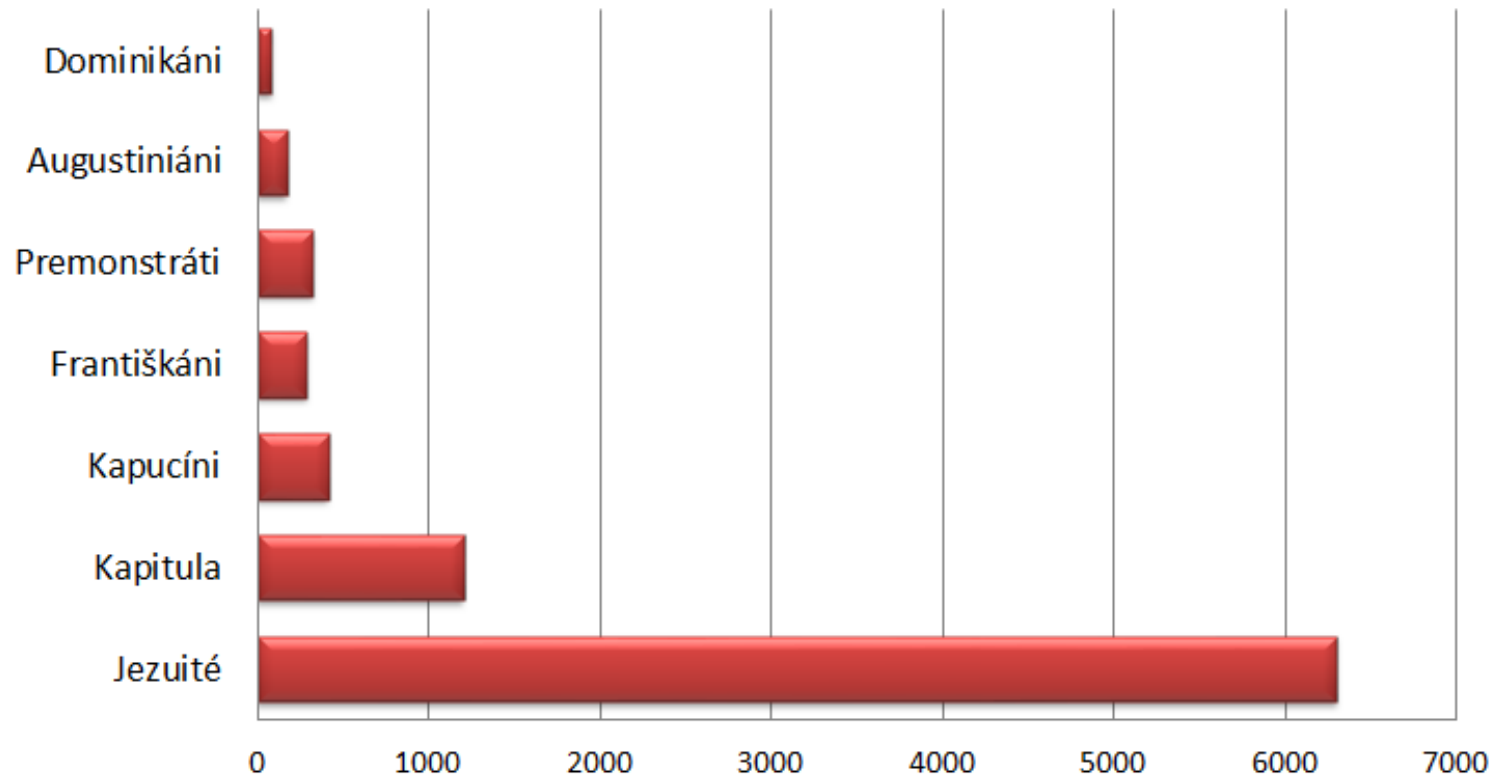
Kláštery středověkého založení

- úpadek po hospodářské i kulturní stránce
- kromě prvotiskového období stagnace knihoven
- knižní dary
- rušení a konfiskace knihoven
 - Vilém z Rožmberka
- klášterní knihovny jako zdroj pro šlechtické sběratele

Kláštery nové

- kapucíni
- jezuité

Rekonstrukce olomouckých církevních knihoven

Incipit liber. xxxv. digestorum et primus huius. Rubrica. De operis noui nuntiatione. Sed cum septem sunt partes digestorum: et. vi. incipit s de bo. pos. vij. de vbo. ob. unde hoc q in capite hic hoc volumen et non in pain. alicuius partem. ut. C. de ueteri in. enu. l. ij. §. sed cum omnia: Rñ. quia bonoz possidentur supradictis titulis ante bonoz possessiones. l. usq ad titulum de legatis: ideo melius cu prece dentibus sunt pñtate. Infra d vbo. ob. non in capite: qz nimis parum remaneret de hoc nolu min: sed hic ita discreta est materia a pdictis: in hoc tamen e affinis: quia si cut super? tractat de iure pto riorita hic. f. eodem modo sed non in eundem modum. ac.

N de. In? edifi

cabat in quodam solo: ego dicam cum non iure edificare: ipse contra dicebat: qz de iure edificabat: querebatur ab ulpiano: an ego possim et contradicere nuntiano: et respon det: qz si iure siue iniuria edificat: qz possim et nuntiare sed hoc p quoddam edictum pto rioris: sed tamen debet postea remittere nuntiationem quatenus non habeo ius prohibendi.

Edicto. f. de ope. no. nunt. i. hoc interdico: cuius duo sunt capitula: ut. j. e. pto rior in pain. et §. deinde: et p pto rioris hic ulpi. q pñs facit expositionem edicti: qz ponat istum: sic et alias d de ca. di. l. ij. in pain. et alias sepissime ut s quod quisqz iuris. l. i. in pain. et s de pac. l. i. in pain.

Permittitur. l. nuntiat.

Edicto. quod est. j. e. l. pto rior. l. R. quod in dictum appellatur ut in. l. pto rior. §. i. et §. hoc interdico. Sz certe ibi non p mittitur nuntiare. Sed dic copio qz madat destrui factum post nuntiationem uidetur permittere nuntiare.

Iur. quia fit et ius edificandi.

Iniuria. non iure ut iust. de iniur. in principio.

Iniuria. i. iniuste.

Opus. quod ex post facto apparebit salicet cogitua ueritate ac.

Fieret. nouum. nam aliquid iure permittitur in ueteri opere qd no i nouo ut. C. de iudicis. l. edictolis: ubi nempe aliud et t. ut. j. de iure actuz priua. l. ij. §. penul. alioquin contra ut. j. ca. l. §. si quis edificium. ac.

De nuntiatione legitima q tenet ipso iure: usqz qñqz ratioe p sone nuntiantis no tenet: ut quia pupillus uel seruus: ut. j. e. l. de pupil. in pain. et §. i. qñqz rone rei ut. j. e. de pupillo. §. si quis ri uos et §. pto rior et §. totiens et qui uiam: quibus casibus pot sperni nuntatio. at ubi hoc non impediunt: tenet nuntatio: licet nuntio: ius nuntianti non habeat. Potest tamen ille qui facit opus querere quare nuntiet: et si causam no exprimet: potest edificare impune: sicut dicimus in libello causam exprimendas: ut. C. de edicto clui adri. tol. l. §. in autem et s de transact. l. cum bi. §. in causa et. j. e. de pupil. §. q nuntiat: et s restituit in aut. de testibus. §. sancimus. Sz ar. contra s ad trebell. l. quia poterat. accur.

Deinde. repete permittitur hoc edicto ut remitteretur et s. Sed certe hoc remissio non fit ex eodem edicto: sed alio quod est. j. e. pto rior §. deinde: unde male uidetur sic repete. Rñ. copio qz hoc edictum: quod est in pain. l. j. e. pto rior: dicit destrui qd fit ante remissio. uidetur pmittere fieri remissiones: ut ar. j. de ma. te. si quis locuples in fi. et s de eden. l. §. ex. §. pbibet. uel dic remitteretur. §. alio edicto quod non habent. ac.

Domini Justiniani sacratissimi principis ppetui sep augusti iuris enucleati ex oi ueteri iure collecti digestorum seu paderataz incipit liber. xxxviii. et primus huius. De opus noui nuntiatione Rubri.

De edicto p mittitur: ut si iure siue iniuria op fieret: et per nuntiatione inhiberetur: deinde remitteret prohibito hactenus quatenus

nuntiauerit: licet edificare uel non: et potuit nuntiare uel non: et hoc p pta satisfactione de demolendo in prin. cognitionis: et sic statim penden te cognitione edificat. Ex quo autem pronuntiauerit: aut destructur qd edificatum: aut libere facit quod uellet. Uel dic tertio cum deberes seruitutes alius non tollendi ultra. x. pedes: tu iam circa. viii. scilicet: nuntia ut ne ultra pcederes: uenisti coram iudice: cum uideat iudex qz non diu feceras ultra id quod nbi licet: nec me habere causam ullam nuntianti: nisi in eo quod ultra fieret etiam sine satisfactione faciet remitti: cum uide at iudex me calumniari. Uel dic quarto non haberet oblata satisfactioe et non recepta nil dicit: secus si diceret bodie constat et s. ut s in pos. l. e. l. si is a quo: quia tunc non remitteretur p bibeo: licet satisfactioe uellet. Uel dic quinto non haberet quatenus. i. in totum: nam p pta satisfactioe in nullo uidetur habere ius nuntianti: et sic in totum remittitur. Uel sexto potest ponti exersplum in seruitute urbana: et sic in rebus in copo ralibus: nam cum deberem seruitutem alius no tollendi ultra. x. pedes edificat usqz ad. viij. postea denuntiasti calumnie: potero querere per iudicem: nunquid edificauerim ultra. viij. cum tibi debeam seruitutem alius non tollendi ultra. x. et si dixeris qz non: permittitur qz ego edificem usqz ad. x. ultra non. In copozalibus hoc modo: cui denuntiaffes mihi nouum opus quod est. xx. pedes: potero querere per iudicem nu quid habebas ius in. xij. et si inuenietur qz non: permittes qz edificem in. xij. et in. viij. no dicit pro ea parte qua ueritate inspecta tenuit nuntiatio: remissio non fit omnino: cum ex stipulata teneatur ad demolendus. Sed pro ea pro qua non tenuit omnino tenet p pta satisfactioe. licet enim ad totum interponatur stipulatio: ad eam tamen partem in qua nuntiatio fieri non debuit non committetur. Potest agi et alio modis ad demolendum: qz po dicit ut no. j. e. pto rior. §. nonnulli: et o p pta habes i uera no: sine eo plana esset: et dices haberet ex psona sua quia liber et maior: est. ut. j. e. de pu. in pain. et §. i. et §. rei. et. j. e. qui uia. Sed uidetur huic Rñ. p pta habes no contra. j. de rem. l. i. §. i. bic enis dicit remissionem nuntiationis fieri quatenus ius. pbibedi non habuit nuntio: ergo nuntio nulla: sic ergo debet esse remissio nulla ut i contrario Rñ. Equiuocatio est seu duplex: expositio in bac oratione: iste non habet ius prohibendi: nam si dicas no habet: quia aduersarius habet ius edificandi: hic loquitur. nam licet inspecta ueritate no habeat ius pbibedi: tamen ius permittit ei nuntiare: si est maior: et liber: et res habet super qua nuntiat: et sic aliud est nuntiare posse et aliud prohibere eius effecta

Knihovna jezuitské koleje v Olomouci

- švédská knižní kořist
- dochováno ca 1400 knih, z toho třetinu tvořily prvotisky
- aktivní přístup k budování knihovny
 - knižní trh (novinky)
 - osobní dary a pozůstalosti
 - knihy z olomouckého prostředí

II. Školní, farní a městské knihovny

- metodologie:
 - zmínky o existenci v pramenech
 - soukromé knihovny učitelů, které zřejmě sloužily ke studiu žáků (Velké Meziříčí)
 - nerealizovaný odkaz rytíře Václava z Vřesovic, který Malé Straně odkázal 500 svazků knih a 1000 tolarů na městskou knihovnu
- knihovny partikulárních škol: Jáchymov, Staré Město pražské, Cheb, Horní Slavkov a Turnov
- knihovna českobratrského gymnázia v Ivančicích

Školní knihovna v Jáchymově

- Johann Mathesius
- vznik 1544–1565
- unikátní z evropského hlediska

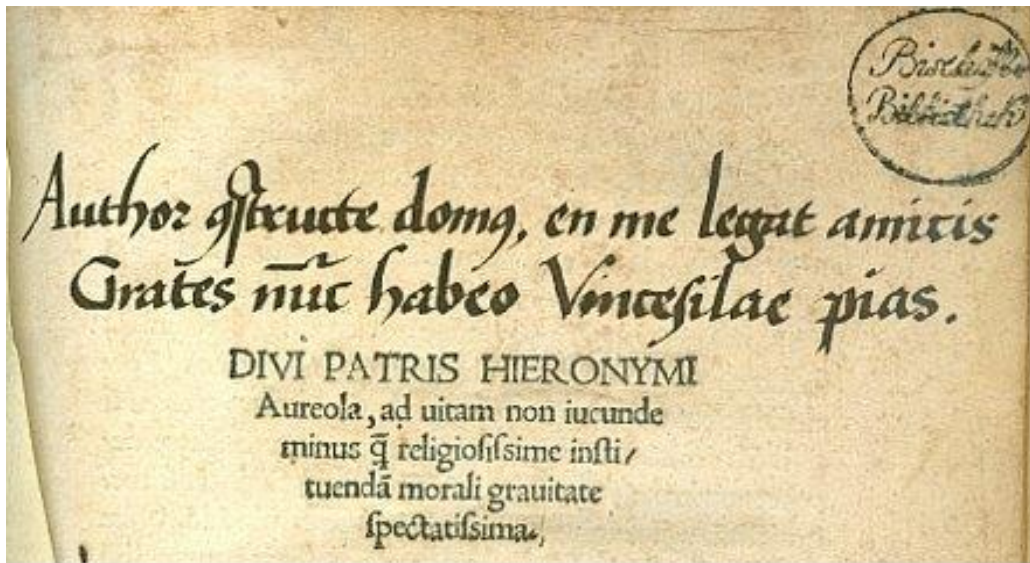
III. Knihovny měšťanské

- prameny: inventáře pozůstalostí, závěti, jednotlivě dochované knihy
- stav výzkumu
- charakteristika:
 - přelom v 70. letech 16. století/kvantita
 - zásadní podíl literatury ze zahraničí
 - měšťanská inteligence
 - teologie 60 %, historie (12 %), školská literatura (11 %), ostatní obory pod 10 %

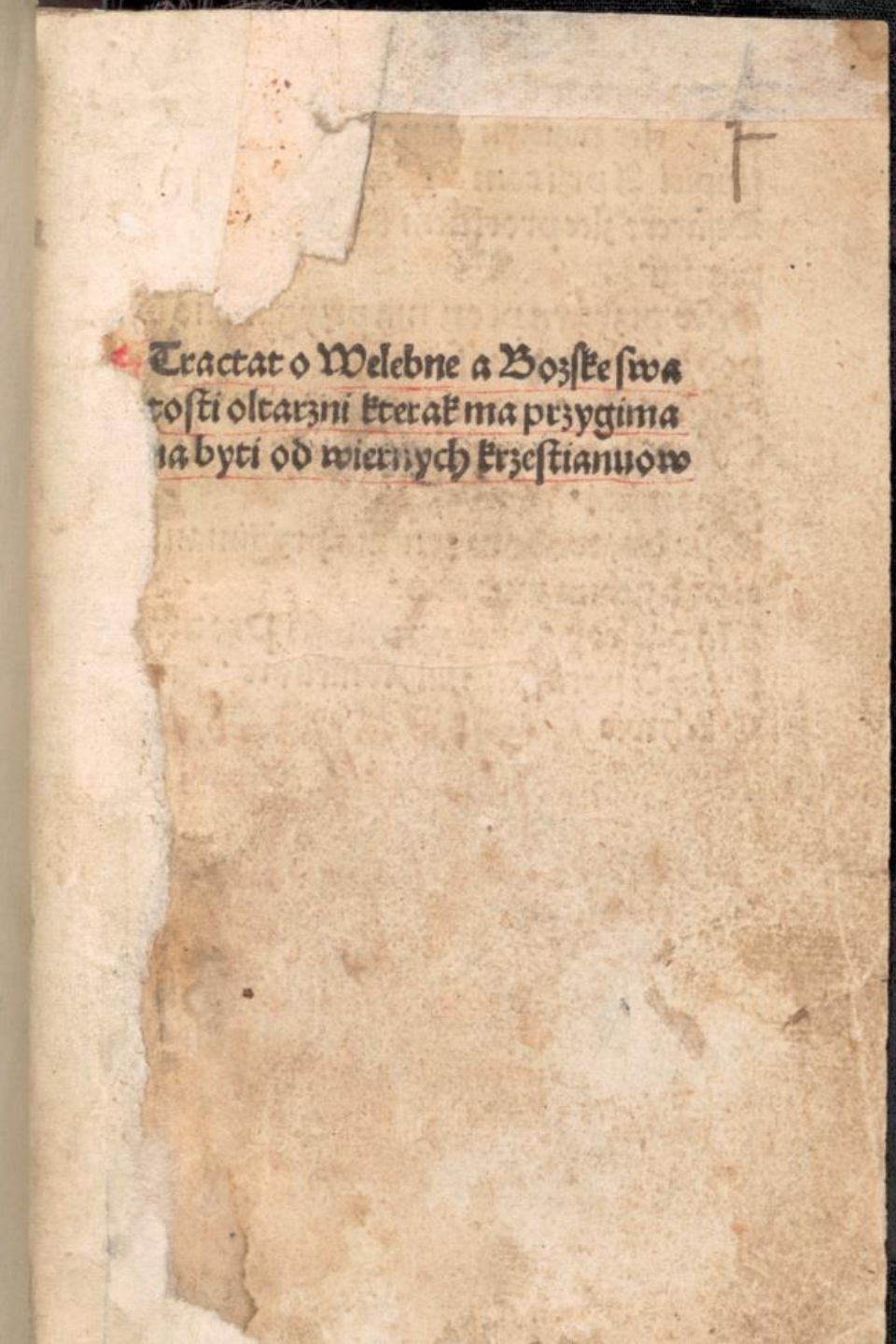
IV. Knihovny intelektuální a profesní

- stavovská příslušnost
- hmotné zázemí majitelů
- velikost
- akvizice
- čtení a využívání
- obsahová skladba
- priority

Knihovna Václava z Rovného

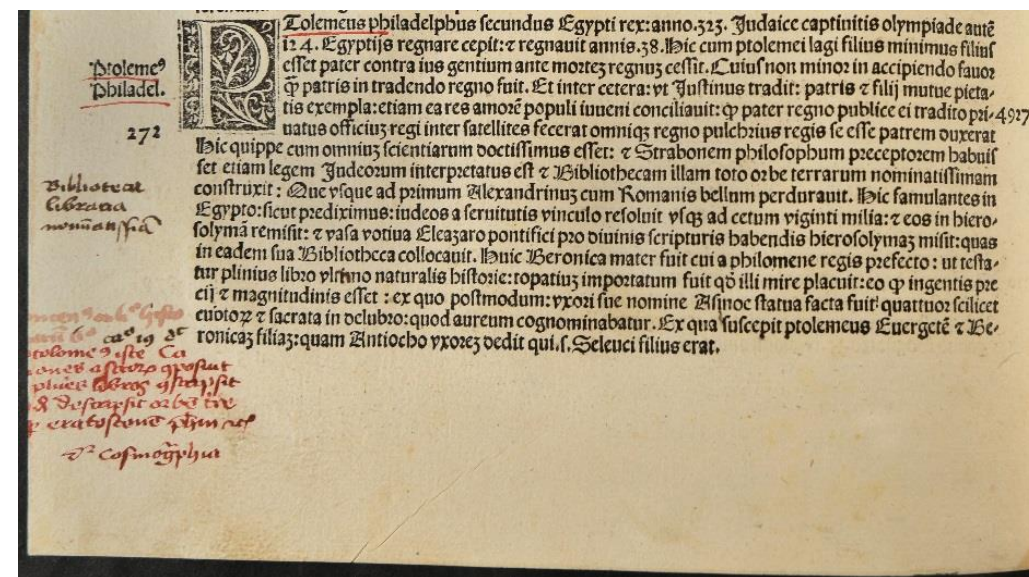

- 1448–1531
- rožmberský kancléř
- četné kontakty s domácími i zahraničními humanisty
- zachováno více než 230 svazků
 - mnoho z nich tištěných

Václav Koranda ml.

- univerzitní mistr, bibliofil
- aktivní role v literární kultuře
- 72 svazků zachováno
 - dvě třetiny z nich rukopisy

- poněkud konzervativní ve srovnání s knihovnami profesorů krakovské univerzity
- znal humanistické práce, ale odmítal tento myšlenkový směr jako nové pohanství
- vybíral si pouze humanistické práce, které odpovídaly jeho přesným a specifickým zájmům
- psal četné komentáře do svých knih, tištěných i rukopisných
- zvláštní zájem o díla Johna Wyclifa, Jana Husa a práce utrakvistů
- pozůstatky jeho knihovny neobsahují jedinou knihu publikovanou po roce 1500

Havel Gelastus Vodňanský

- asi 1520–1577
- utrakvistický kněz, profesor pražské univerzity
- 13 svazků rukopisů, 35 svazků tisků
- původně více než 100 knih
- teologie, lékařství, astronomie, matematika, starověká historie, právo
- podpisy, dedikace a nápisy, ex libris

INVENTARIUM LIBRORUM
olim Hermannii Bulderi, qui obiit Vitingae
23 Februarii Anno 1612.

LIBRI MATHEMATICI
in folio.

- Frederici Commandini in Euclidem annotationes. Pisauri 1572
— Doctoris Francisci Plusatorii in Euclidem opus Lutetiae 1578
— Jacobi Severini & Theologi Parisi de conficiendis mapis Parisiis 1593
— Georgii Reticii opus Palatinum de Triangulis, a Valentino Ottone consummatum. Anno 1596.
— Erasmi Operarii Schreckenfuchsi, in Sphaera de Sacrobusto. Basili 1596.
— Item. Eundem Schreckenfuchsi, in Sphaera planitate 1596.
— Magnus canon doctrinae triangulorum Georgii Reticii Parisi
— in duobus Voluminibus.
— Thysanus opticus Almagesti Arabis Libri III.
— Item de Corpuseculis et umbrae aspersibus Basili 1572.
— Item Optica Vitellionii.
— Scaligeri opus de emendatione temporum 1598
— Orantii AFINI, Arithmetica Practica Parisi 1532.
— Tabulae Borgensis Sphaerae. Coloniae 1560.
— Apollonii Conicorum libri III^{or}. cum Pappi Commentariis. Item Sereni de Sectionibus
— Quadratis & Sectionibus conicis. Item. Baginorum
— Benedicthi & Hippocrati Arithmetica &
— Periphrasim, et Epitola. Bononiae.
— Tabulae Sinuum Apollonii Noribergae
— Astrologia Schemeri Norib. 1551
— Purbachii Tabulae Eclipticum, & Ta-
— bulae quinque motibus Regionontani
— Metrica Astronomica Almagestis Bressii Parisi 1581.
— Petri Nonii Opera Mathematica Basili 1566.
— Ptolemaei opera Basili 1591
— Regionontani declaratio in Almagestum Ptolemaei
— Venetiis 1496.

Heřman Bulder

- rožmberský lékař a astronom, zemř. 1612
- 449 svazků
- profesionální, odborně zaměřená knihovna
- vysoké zastoupení medicíny a matematiky
- inventář (matematická díla na prvním místě, teologie na konci)
- přírodovědné knihy autorů rudolfinského okruhu
- nakladatelské katalogy

LIBRORVM
CATALOGVS.

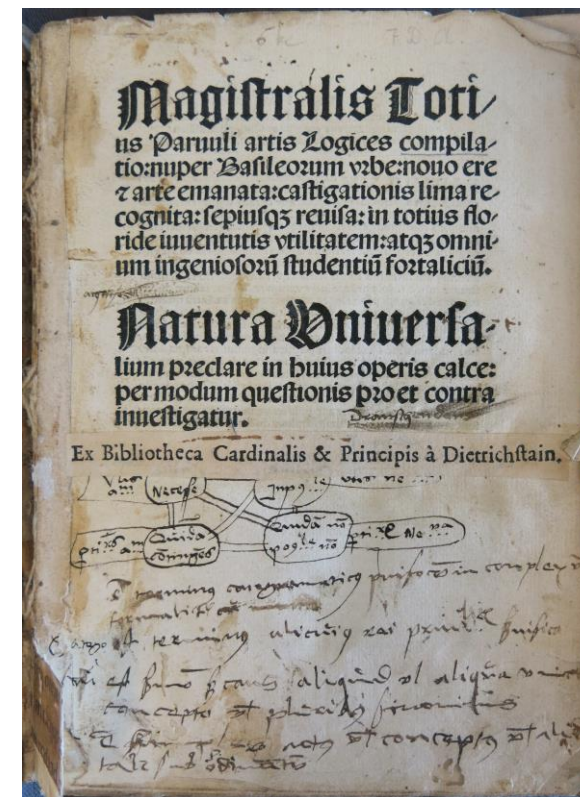
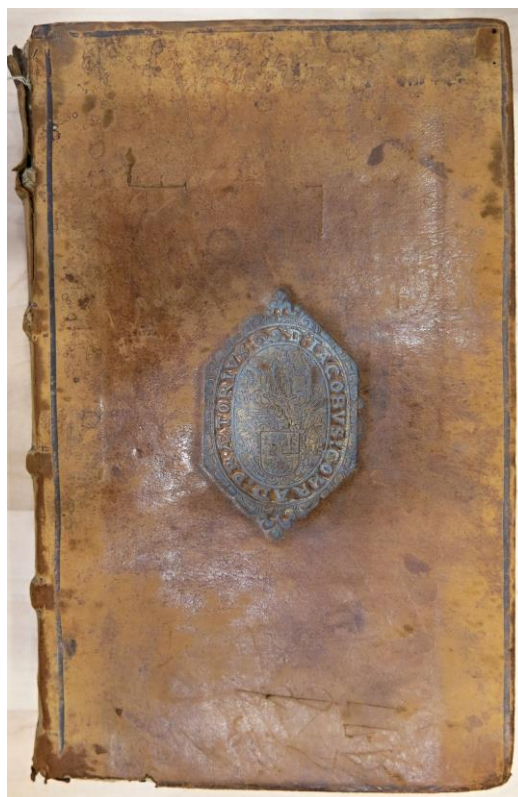
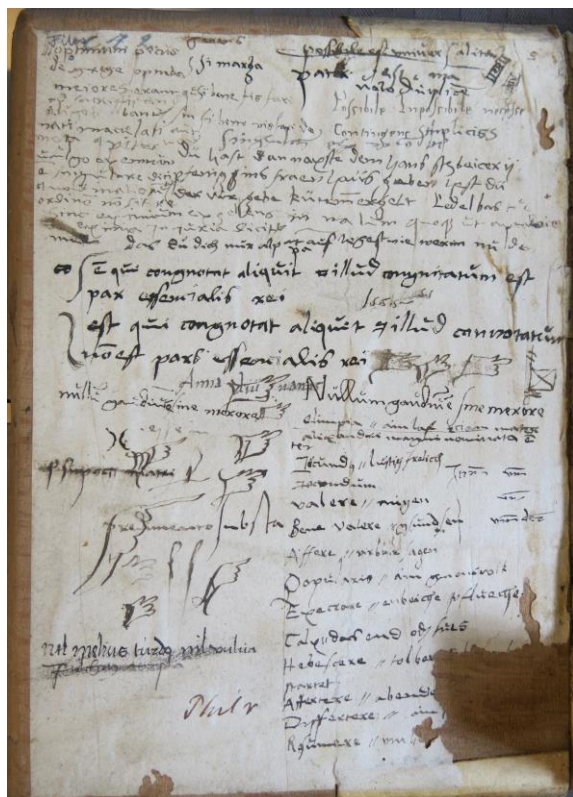
JACOBI CONRADI PRAETORII DE
PERLENBERGA, SACRI GERMANI IMP.
PERII nobilis ac SS sepulchri P. N. T. C.
Hierosolimitani Equitis, et thesophia
studiorum et germanae medicinae Doctoris et
scriptoris Brunnae Martmannorum Anno
M. DC. XLVII. die lunij etc. etc.

INSECTVMIS. S.

- Folia strongi quatuor continent columnas,
1. Quatuor prima versus rursus. Annona etc.
responso cum quibus libri antiquissimi habet.
2. In ipso Praetorio etc. Annona auctoritate,
libri argumentum, et loci impeditio, cum non
quibus male exprime.
3. Formam libri, h. e. in T. 4. 8. 10. 12. etc.
4. Valorem in florenis etc.
5. Denique valorem in aureis etc.

Jakub Praetorius z Perlenberka

- brněnský lékař, luterán, cestovatel
- akvizice knih na cestách
- aktivně používané knihy
- ca 2500 děl
- katalogy
- konfiskace nebo prodej ve 20. letech 17. století

Adjustace knih Jakuba Praetoria z Perlenberka

Jakub Pontanus z Breitenberka

- 1550-1614
- katolický duchovní a hodnostář
- literárně činný
- knihovna asi kolem 1000 svazků, známý je pouze počet dochovaných rukopisů (100) a inkunábulí (76-100)
- obsahový rámec knihovny přesahoval obzory katolického potridentského pohledu

V. Knihovny šlechtické

- na vrcholu své existence kolem roku 1600
- vrchol vývoje na přelomu 16./17. století
- odlišné konfesní zaměření majitelů
- dochované původní katalogy
- cíleně prezentované jako knihovny sálového typu
- základ starší rodové sbírky
- univerzálně sběratelské
- osobní

Otázky:

- vliv dvorského prostředí
- čtenářství, využívání
- akcenty v obsahové skladbě, uspořádání
- vliv knihovníka
- sebeprezentace

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic

- zemřel 1510
- český šlechtic a humanista, sekretář krále Vladislava
- knihovna původně uložena na hradě Hasištejně
- 650 knih

G. Dr. Goussier del. M. J. Goussier sculp.
Illmo D. Bohuslaus de Lobkowitz Bœmus, Poëta laureatus, ingenio et eruditione in Germania sua aetate facile
Briscant

Adam z Dietrichsteina

- císařský diplomat, úředník, španělský kulturní okruh
- ca 1000 knih
- aktivní zájem o knihy
- kontakty s císařským knihovníkem Hugo Blotiem
- osobní, intelektuálně orientovaná sbírka

Adam z Dietrichsteina - adjustace knih

15. M 75
Auxilium meum a Domino
Dietrichstani

Knihovna Františka z Dietrichsteina

- od 1599 kardinál a olomoucký biskup
- rodová knihovna v Mikulově
- transformace v sálovou knihovnu
- akvizice
- 1646 kolem 8 tis. svazků
- 1645 švédská kořist

in Rose Nr 5. et	Sub Lit. B.	Patres et Scripti Sacra	form.	Locus.	Ann.
		Legationis Vulgare Philis	in fol.	Vindob.	1554
		Calonymus Paraphra	in fol.	Lugduni	1556
		Philonis Galati opera	in fol.	Felmersfurti	1557
		Regula S. Basilii	in fol.	Basiliensi	1559
		Colloquia Christiana de Iohanne de Nidwilereniggen null fuerit in lauda per Christoph. Andree.	in fol.	Ingolstadt	1610
		Acta Olovarum	in fol.	Olomac	1592
		Deum libel. S. Gregorij Nazanzeni	in fol.	Argentinae	1509
		S. Severi Augustini libellus de unitate Spiritus et unitate carnis	in fol.	Antwerp.	1572
		Mysteria parva sicuti vocantur	in fol.	Verulan	1611
		Graviss. Tractatus de unitate Augustini lib. 3	in fol.	—	1514
		Formula quadragesimalis S. Gregorij Pope	in fol.	Regomina	1521
		Orthodoxa Confessio Fabiani Benigni Saluberrima	in fol.	Roma	1625
		Graviss. S. Augustini	in fol.	—	—
		Philosophia mystica Philis	in fol.	Vindob.	1616
		S. Gregorij Nazanzeni de pauperibus annalis oratio	in fol.	Vindob.	1544
		Al. de Annonio de Melfa contra Poesani	in fol.	Florencia	1573
		Epistola S. Gregorij Pope super Ezechielum in loculis	in fol.	Basiliensi	1496
		Philis Ludovici debeat ad pietatem	in fol.	Antwerp.	1577
		Com. Philis	in fol.	Lugduni	1518
		Ladonius de gratia lib. de la oratio et meditatione Philis lib. 5.	in fol.	En Annonio	1572
		Regula Philis de vicinia vobis Philis	in fol.	Genevenses	1520
		Relinquentis sanctorem Patrum Basilii Philis Philis	in fol.	Basiliensi	1526
		Maximi Trj disputations lib. 41 gratia	in fol.	Parisijs	1577
		Regula Philis de divinis officijs	in fol.	—	1520
		Oracionum Missae Joh. Coctii	in fol.	Vindob.	1572
		de sacramento Missae Caspari Caspali	in fol.	Antwerp.	1561
		S. Basilii opera	in fol.	Basiliensi	1568
		Primo Baptismi Philis sicuti legitur	in fol.	Basiliensi	—
		de Pontificis Maximi Coctii Relinquentis sicuti a more etc.	in fol.	Vindob.	1560
		Primo V. Augustini de spiritu et littera	in fol.	—	—
		Primo V. Augustini de spiritu et littera lib. 5	in fol.	Lugduni	1554

Katalog 1646

- vytvořený Švédy
- lokální katalog
- 24 oborů
- pečlivě zpracovaný, přesné záznamy

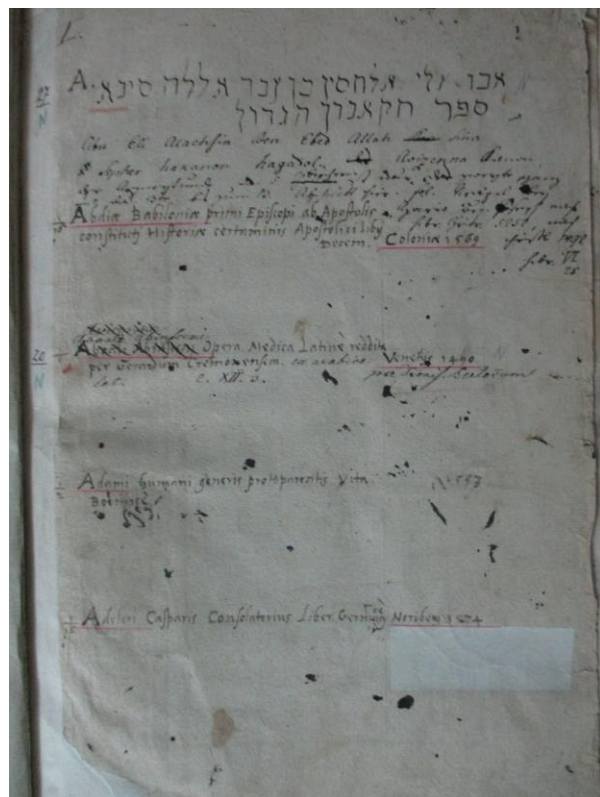
- František z Dietrichsteina a jeho vztah ke knihovně

Knihovna Ferdinanda Hoffmanna z Grünbüchlu

- od osmdesátých let 16. století
- o uložení je známo jen málo
 - Brno, Olomouc, zámek Janovice
- asi 4 000 svazků
- autorský a oborový katalog

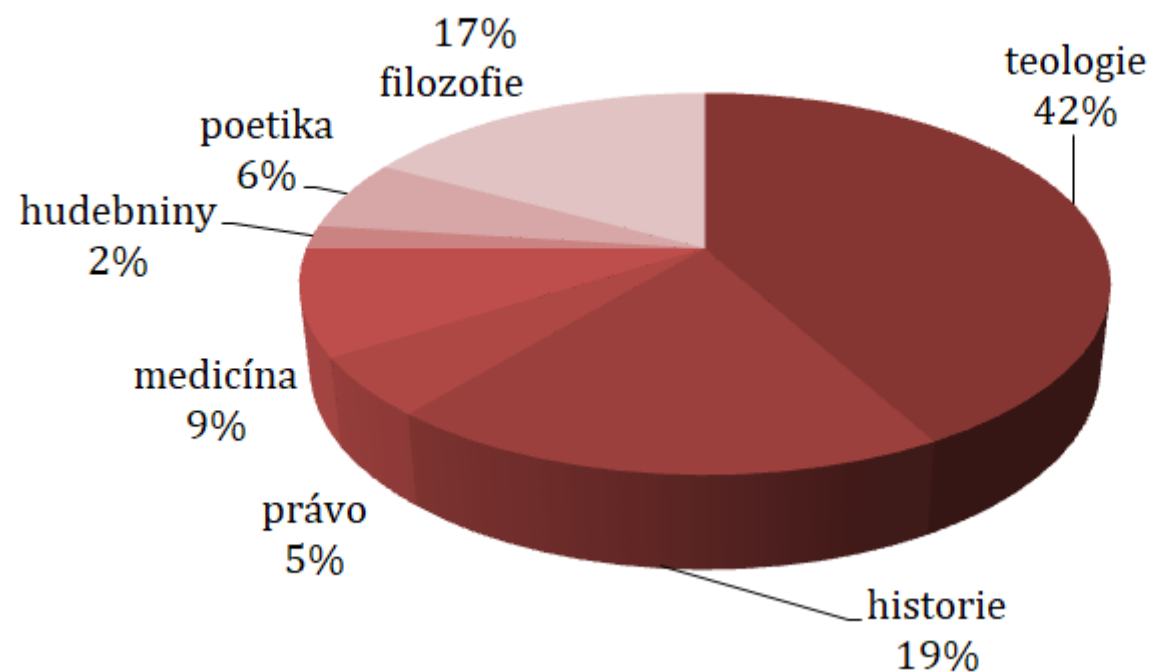
Katalogy, adjustace knih

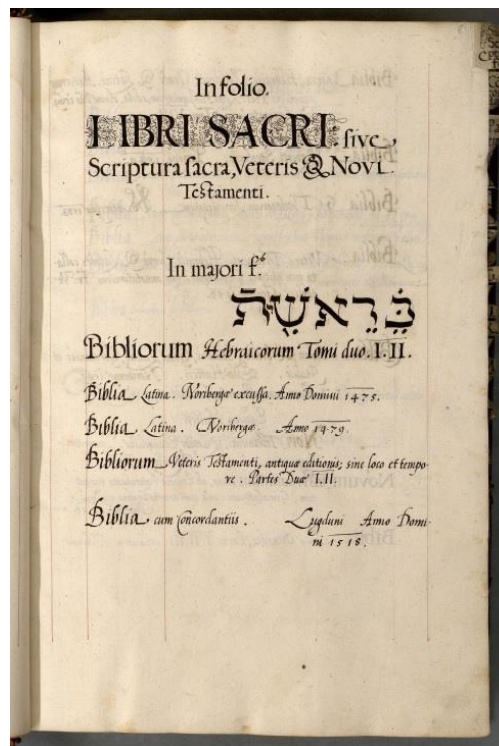
Rožmberská knihovna

- postupný vývoj od 14. století
- Vilém a Petr Vok z Rožmberka
- transformace rodové knihovny do reprezentační sálové knihovny
- akvizice
- správa knihovny
- asi 10 000 svazků
- využívání knihovny

Obsahová skladba rožmberské knihovny

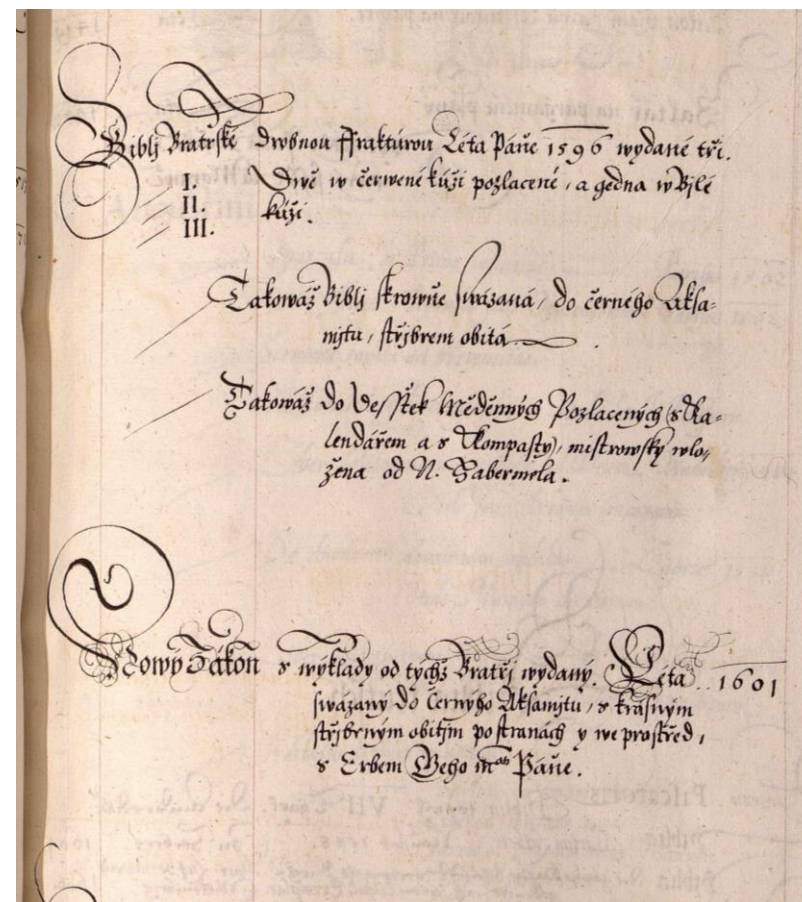

Katalog rožmberské knihovny

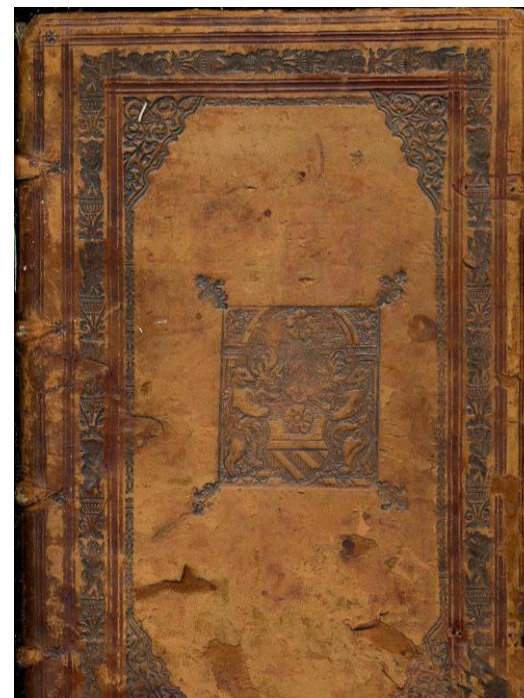
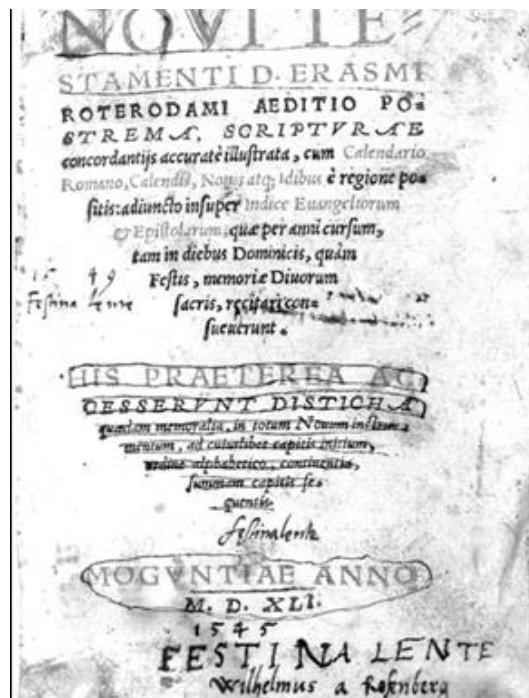

<https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uid:9af81e41-a99b-44ff-a068-730eec0c5335>

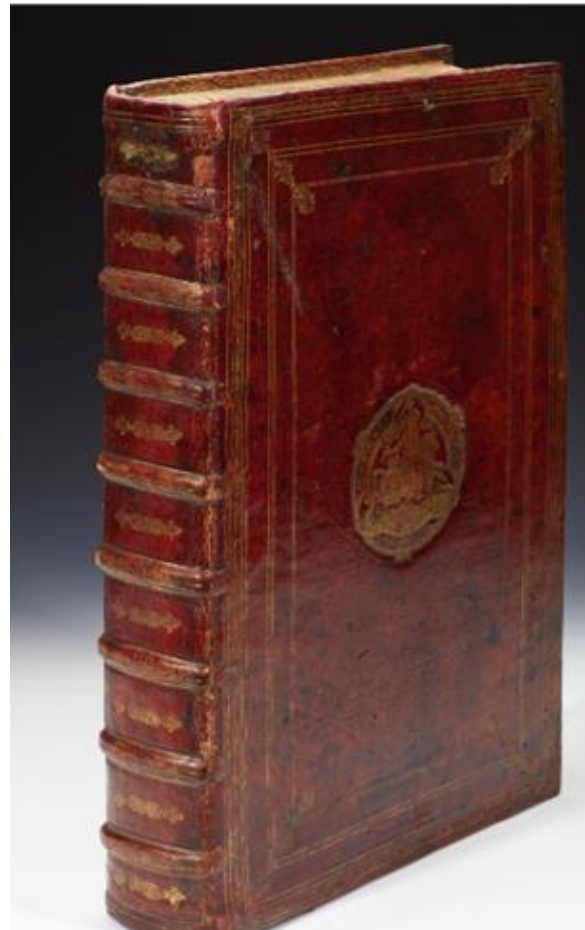
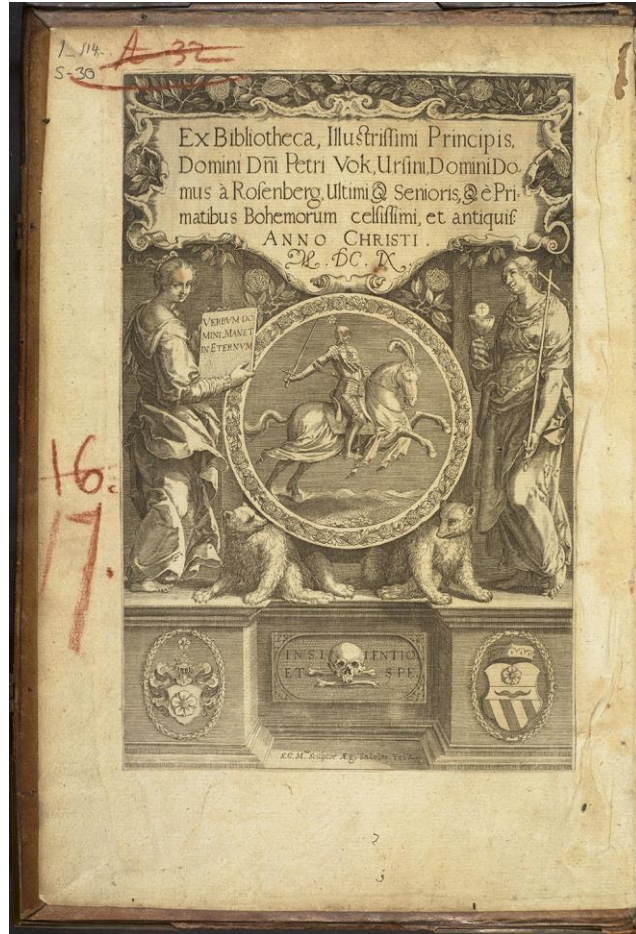
Katalogizační záznam Kralické bible

Osobní knihy Viléma z Rožmberka

Supralibros a exlibris Petra Voka z Rožmberka

Císařská knihovna v Praze

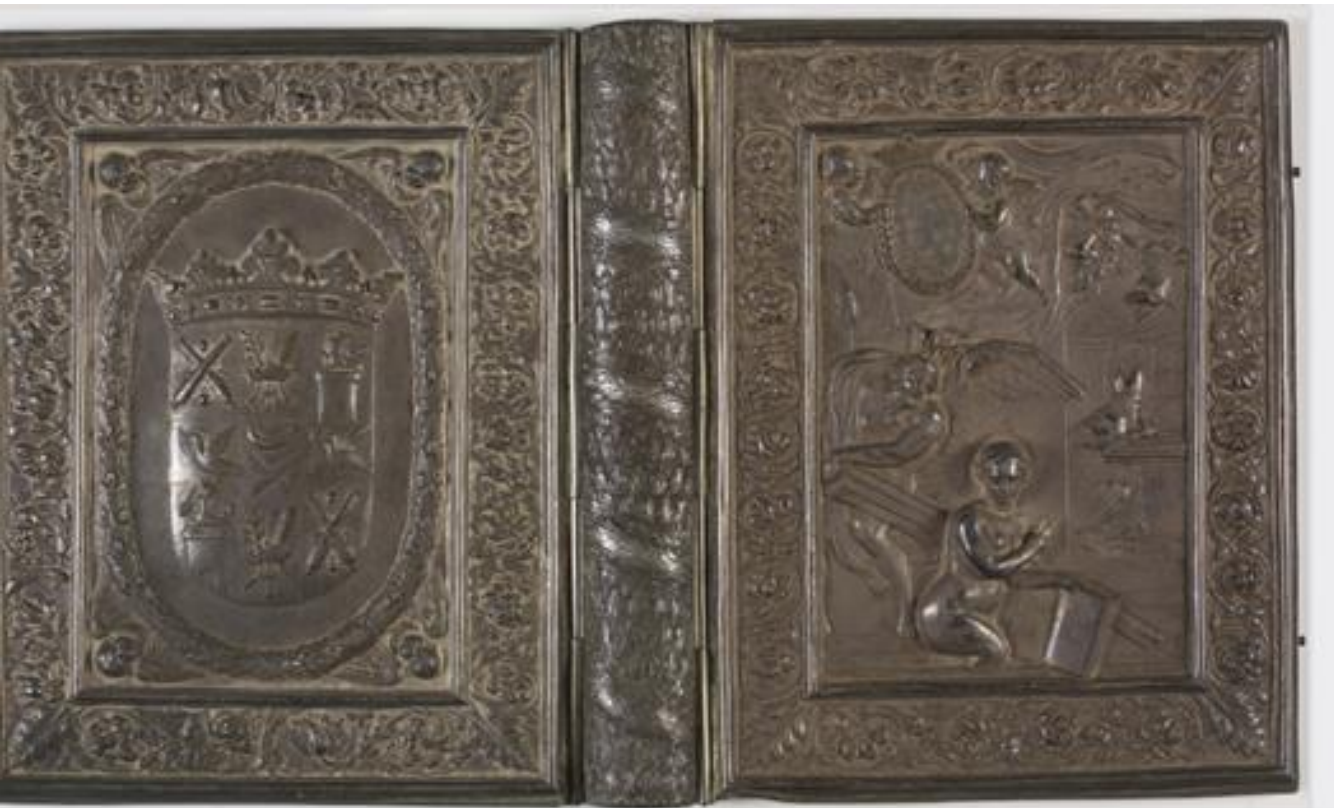
- dvůr v Praze (od 1583)
- budování knihovny - kunstkomora
- centrální knihovně ve Vídni
- rozptýlení sbírek po smrti Rudolfa II.
- švédská kořist 1648
 - Rudolf II.
 - Ferdinand II.
 - Ferdinand III.

Codex argenteus

<https://www.ub.uu.se/about-the-library/exhibitions/codex-argenteus/>

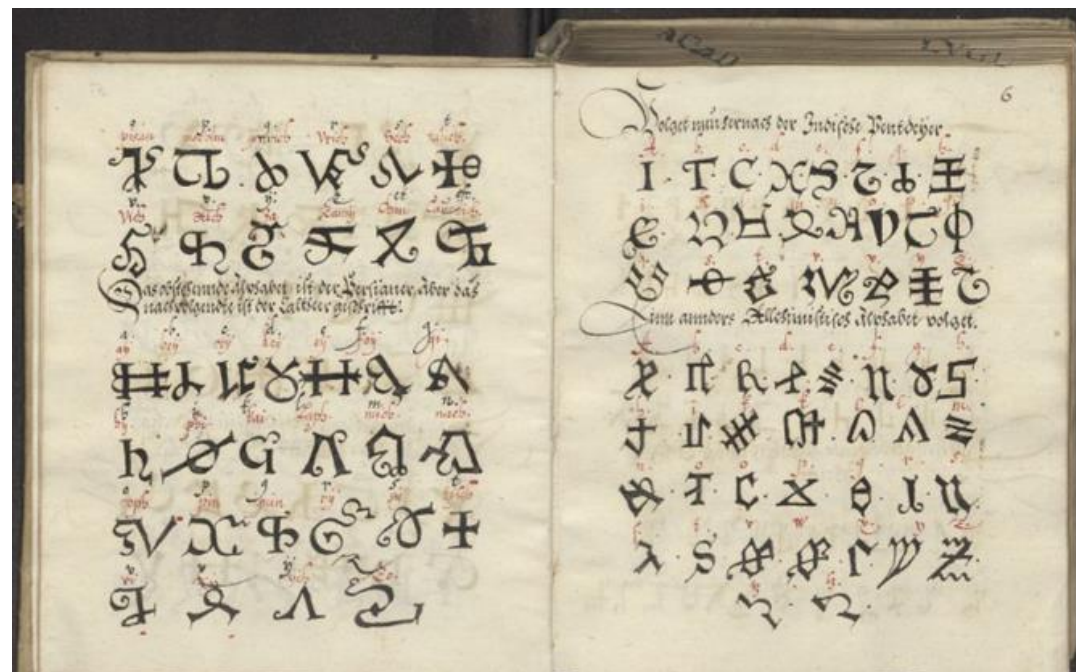
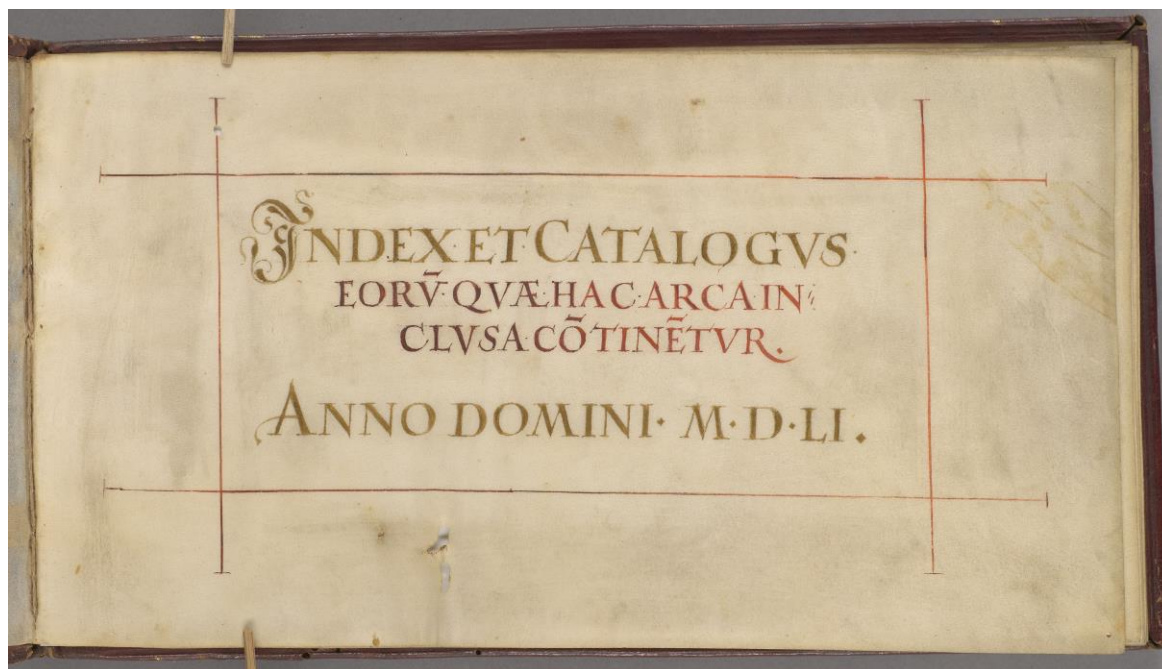
Codex gigas

<https://www.youtube.com/watch?v=30VADVHeGr4&t=17s>

Soupis mincí z císařských sbírek ve Vídni
(dnes Královská knihovna ve Stockholmu)

Alchymistický rukopis Rudolfa II. (rukopis
vznikl v Praze 1563, dnes v Leidenu)

Knihovědní detektivové

Už brzy

Ve středu 1. prosince 2021 se ve 12 hodin – stejně jako každou první středu v měsíci – rozezní po celé republice sirény.

Jenže tentokrát nepůjde jenom o zkoušku provozuschopnosti jednotného systému varování.

Sirény totiž také ohlásí světovou premiéru animovaného vědecko-popularizačního seriálu Knihovědní detektivové.

První díl vás unese do minulosti vzdálené dva tisíce let. Stanete se svědky osudu nebohého Narcise, jak ho zaznamenal Publius Ovidius Naso. Odhalíte revoluční myšlenku, která napomohla šíření a čtení knih.

<https://knihovedni-detektivove.cz>

https://youtu.be/uxJ_yv3My_k